

SİNEMANIN DOĞUŞU

Özkan KARACA¹

Louis ve Anguste Lumiere kardeşlerin "Sinematographe" adını verdikleri aygıtlarıyla 28 Aralık 1895 günü Paris'te Capucines Bulvarı'ndaki Grand Cafe'de yaptıkları gösteriyle doğmuştur. Lumiere Kardeşler, cinematographe'ı yalnızca geçici bir süre ilgi çekecek bir aygıt olarak düşündükleri ve bir çeşit oyuncak olarak gördükleri için insanların bu aygıtta olan ilgi ve meraklarından mümkün olduğunca çabuk yararlanmak istemişlerdir. Bu nedenle, ellerinde tek olan cinematographe'ın çok sayıda üretilmesi için mühendislere siparişler vererek, aynı zamanda bu aygıtları kullanacak personelleri de yetiştirmeye başlamışlardır.

Lumiere Kardeşler, yabancı ülkelerde yapılacak çekimlerin daha fazla ilgi çekeceğini düşünerek, dünyanın dört bir yanına operatörler gönderirler. Bu operatörlere, işlerinin sürekli olmayacağını, 6 ay, en fazla 1 yıl sürebileceğini söylerler. Lumiere'lerin asistanları; Promio, Mesguich ve Doublie'lerin ellerinde birer sinematograf, çekim yapmak için yabancı ülkelerin yolunu tutar.

Bu arada Promio, 1896 yılı yazında İstanbul'a gelerek çekimler yapar. Haliç'in Panoraması, Boğaziçi Kıyıları'nın Panoraması, Türk Topçusu, Türk Piyadesinin Geçit Töreni adlı filmler çeker. Böylece değişik ülkelerin görüntü, anıt, gelenek ve kişilerinden oluşan önemli bir belgelik çıkar ortaya. İzleyenlerin, ancak okuyarak ya da giderek bilgi edinebilecekleri yöreleri, olayları beyaz perdede görmelerini sağlayan yepyeni bir iletişim imkanı doğar. İki yıl içinde, Lumiere'lerin ellerindeki film sayısı 1000'i bulur.

1896 yılında sinematograf ilkin Londra ve Brüksel'de, ardından Berlin ve Madrid'de, daha sonra da Sırbistan, Rusya, Romanya'da ve bu arada İstanbul'da seyirciyle buluşur. Lumiere'lerin operatörleri 14 Mayıs 1896'da Rus Çarı II. Nikola'nın Sen Petersburg'da yapılan tahta çıkış törenini filme alarak önemli bir belgesel gerçekleştirirler. Tahta çıkış töreninden iki gün sonra yapılan, yeni Çar'ın halkı selamlaması töreni sırasında bir tribün çöker. Büyük bir kargaşa olur. Bir kaç bin kişi ezilir, Lumiere Operatörleri bu olayları da çeker ama polis hemen filmlere el koyar. Böylece sinema, ilk kez sansürle tanışmış olur ve bu görüntüler halka ulaşamaz. Sinematograf, aynı yılın Nisan ayında da ilk kez Atlas Okyanusu'nu aşarak ABD'ye ulaşır. Lumiere'lerin operatörlerinden F. Mesguich, 1896 yılının Mayıs ayında New York'a gider. İlk 6 ayda 21 kişilik kameramancı grubu ülkeyi dolaşarak cinematographı vodvil salonlarında sergileyerek en büyük rakibi Edison'un kinetographını saf dışı bırakır.²

1900 yılında Paris'te düzenlenen sergide sinematografa da yer verildi. Katalog sergiyi, "Verimli buluşlarla, bilimde sağlanan gelişmelerle evrenin ekonomik düzeninde devrim yapan bir yüzyılın büyük sonuçlarının, olağanüstü bilançosunun bir dökümü" olarak tanıyordu. Lumiere'ler sergi alanında dev bir perdede gösteri yaptılar. Gösteriyi ilkin, Eyfel Kulesi'ne asılacak dev bir perdede, açık hava sineması olarak tasarlamışlardır. Ama rüzgarın perdeyi yırtma ihtimali karşısında, serginin Galeries des Machines bölümüne, 21 metre eninde, 18 metre boyunda bir perde kurdular ve bu perde üzerinde 70 mm eninde filmlerle gösteri

¹ Şair, Yazar. "Atlantik Medya ve Prodüksiyon" şirketinde yapımcı ve yönetmen, ozkankaraca@atlantikmedya.com

² Geoffrey Nowell Smith, Dünya Sinema Tarihi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003. s.31

yaptılar. Perde, her gün kaldırılıp suya yatırılıyor, bu işlem, perdenin iki tarafından da izlenebilen görüntünün daha ışıklı olmasını sağlıyordu. Ücretsiz olarak yapılan gösteriler altı ay boyunca sürdü ve salon tam 326 kez seyirciyle doldu.

Paris Sergisi'nin önemli bir yeniliği de "sesli sinema" oldu. Lumiere ilk gösterilerini yaptıkları Grand Cafe sahibi Clement Maurice, plak üretimi yapan Henri Lioret'le birlikte Phono-Cinema Theatre gösterileri yaptı. İzleyiciler dönemin Sarah Bernhardt, Coquelin, Felicia Mallet gibi ünlü oyuncularını perdede görüyor ve seslerini duyuyordu. Gösterim görevlisi, göstericinin kolunu çevirerek görüntüleri perdeye yansıtırken, salondaki gramofondan bir kabloyla kulağına iletilen seslerle görüntü arasında eşleme sağlamaya çalışıyordu. Gramofon-Sinema-Tiyatro gösterisi iki üç yıl süreyle Avrupa'nın birçok ülkesinde de ilgiyle izlendi.³

1903 yılına gelindiğinde Lumiere sinematografi yeni şartlara ayak uyduramamıştı. Çünkü sinema artık, gülünç ya da acıklı bir öykü anlatan konulu filmlere yönelmiş, dekor ve oyuncu kullanmaya başlamıştı. Oysa Lumiere'ler ilkin kendi yaşadıkları ortamı, kendi ailelerinin yaşama biçimini filme almış, daha sonra da dünyanın değişik yörelerindeki yaşama biçimini, kimi kez de olayları belgelemekle yetinmişlerdi. Sinemanın seyirlik yönünü görmemişlerdi. Bir Trenin Gara Gelişi, Lumiere'lerin en başarılı filmlerinden birdir. 50 metre uzunluğundaki film, bacasından dumanlar tüttürerek gelen bir lokomotifin, Le Ciotat istasyonunda yavaşlayarak durmasını, tren durduktan sonra yolcuların vagonlardan inmesini gösterir. Çerçeveleme, seçilen açı, lokomotifin alıcının solundan geçip, yolcuların alıcının sağından inmeleri, günümüz yönetmenlerinin bile başka bir şey ekleyemeyecekleri kusursuzluktadır. Lumiere'lerin bir başka önemli filmi de L'Arroseur Arros (Kendini Sulayan Sulayıcı) adını taşır. Bir bahçıvanın bahçe suladığı bir hortuma, bir çocuk ayağıyla basınca su kesilir. Bahçıvan, ne olduğunu anlamak için arkasını döndüğünde çocuk ayağını çeker. Hortumdan püsküren su bahçıvanı ıslatır. Böylece sinema tarihinin ilk gülünç durumu gerçekleşmiş olur. 1895'te çektikleri ve itfaiyecilerin garaj dan çıkışını, yangın yerine varışını, su sıkışını ve bir insanı kurtarışını gösteren dört ayrı film peş peşe oynatıldığında dramatik kurgunun ilk örneğini oluşturur. Bu arada Lumiere operatörleri Venedik'te gondoldan, İstanbul'da kayıktan yaptıkları çekimlerde, alıcının kaydırma hareketini de bulurlar.

Lumiere'nin bu asistanlarından Alexandre Promio, Felix Mesguich, Francis Doublier, Charles Moisson, Perrigot gibi isimlerin 1896 yılından başlayarak çeşitli zamanlarda Rusya'ya ve Orta Doğu'ya gidip gelirlerken Türkiye'ye de gelerek İstanbul, İzmir ve o tarihlerde Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil olan bazı yerlerde hem filmler çektiklerini hem de sinemayı Türkiye'ye tanıtmışlardır.⁴

³ Rekin Teksoy, Sinema Tarihi, Oğlak Yayınları, İstanbul, 2005. s.29.

⁴ Nijat Özön, Türk Sineması Tarihi, Artist Yayınları, İstanbul, 1972. s.18.